

Transport

Eugen
Uricaru

Poročnik Copaciu je bil prestar za tisti svoji dve zvezdici, ki ju je nosil zloščeni, srebrni na temno zlati podlagi epolete. Moral bi biti najmanj višji narednik ali pa največ kapetan, ki so ga pozabili povišati, malo trebušast, malo plešast, prebrisan, nemara celo detektiv, jezen zaradi razrešenih primerov, ki se je postaral v rutinskih anketah, a vse to ni bilo primerno za Vladio. Poročnik je postal po naključju. Nekdo v mestu ali celo v prestolnici je pomislil, naj se podčastnik Copaciu po toliko letih službe privede z nižjega čina v častnika, namesto da bi prejel denarno nagrado ali celo odlikovanje. Copaciu je bil dolgo prepričan, da gre le za bolj ali manj posrečeno šalo inženirja Bašaliga, ker ga ta nekaj časa ob njunih srečanjih ni pozdravljaj po stari navadi, temveč se je vselej obrnil k njemu z besedami: »Glejte ga, našega poročnika,« ta izraz pa je iz njegovih ust zvenel podobno kot »mladi poročnik«, to se pravi zelenec, vihrav, živo rdeč in naš novopečen poročnik. A to poveljevanje ni trajalo dolgo, saj nihče v Vladii ni bil sposoben, da bi bil v tem izrazu odkril tenkočutnost, razen morda K. F., ta pa ni prišla v poštev za javno mnenje. Copaciu je pomislil, da se Bašaliga nikoli ne bi bil na skrivaj posmehoval, če se ne bi bil zanašal na uspeh, zato je izločil možnost, da bi bil ta posredoval pri kakšnem oddaljenem forumu za njegovo napredovanje. V Vladio je prišel hkrati z inženirjem in polagoma si je ustvaril mnenje, da je vse, kar se dogaja pod strehami trga in zunaj njih, bolj ali manj v neposredni zvezi z njegovim življenjem, še več, z nekaterimi njegovimi vsakdanjimi dejanji, ki so postala tehtna pač zato, ker so bila njegova. Poročnik Copaciu ni mogel verjeti, da je eden izmed tistih ljudi, pri katerih želja po moči nadomešča vse druge naravne nagibe, tembolj torej ni mogel verjeti, da vse, kar je počenjal od določene meje, ni več pomenilo samo spoštovanje zakonov, torej varovanje mirnega življenja prebivalcev Vladie. Pomalem ga je poklicna zahteva, ki jo je bil odkril tajni vrelec drobnih zadoščenj, nagnila, da je hotel strogo spoštovati zakone, a od tod pa do trenutka, ko je bil pripravljen napraviti vse, da bi si vsak hip in v vsakem dejanju potrdil neomejeno možnost, kako to doseči, je bil le še en sam korak.

Njegovo prijateljstvo z inženirjem Bašaligo se je tkalo neopazno, kot na podstrešjih starih hiš na vsem lepem nastanejo v preveč izsušenih tramih polkrožne luknje ali kot se stkejo plahte pajčevine, čeprav se več let ni zapletla vanje nobena žuželka. Ko je prvič srečal inženirja, je bilo to nekaj dni prej, kot sta se skupaj domenila, da bi bila preiskava v vili Katerini lahko obema koristna. Copaciu je sklenil, da bo povabil s seboj inženirja, ko bo šel tja, ker ni hotel, da bi prišlo do neljubih govoric, nedostojnih in polnih spolzkih podrobnosti, kot se rado dogaja, če gre moški, tudi če je zastopnik oblasti, sam v hišo, kjer bi ga sprejela ena sama ženska.

Takrat se mu je zdelo, da mora na vsak način v vilo Katerino, ker je menil, da bo v kotih in na skrivnih mestih — vsaka hiša ima takšne kotičke — našel dokaze, če že ne začetnih niti, ki bi ga, poročnika Copaciuja, utegnile pripeljati do zarote neslutelih razsežnosti, in si je v svojem malone mladostnem fanatizmu celo že zamišljal, kako bo teatralno umrl, celo elegantno, kot se je to zgodilo s Tomom Mixom v zmedenem pretepu, in vse to ga je vznemirjalo. In ker so ga podobni prividi trdovratno preganjali in so postajali kar se da raznovrstni in čudni, bodisi da se je na vsem lepem znašel obkoljen z množico malopridnežev, tako spretno zamaskiranih, da so bili na las podobni miroljubnim prebivalcem in mestnim upokojencem, njega pa je mučila misel, da ga samo moralna vrednost ločuje od drugih ljudi, bodisi da se je prvi zvrnil z obrazom v travo, ki je dišala po detelji in cvetoči lucerni — s prerezetanimi prsmi, prva žrtev zadnjega pretepa; vse to pa se mu je dogajalo v sanjah od nedelje na ponedeljek. To je bil vzrok, zakaj se je šele dokaj pozno zavedel, da mu inženir Bašaliga ni prišel po golem naključju na pot tiste dni pred prvo in edino preiskavo v Vladii. Sčasoma je — bil je zleknjen kot zdaj, prva dva gumba na suknjiču je imel odpeta, škornje pokrite z rumenkastim prahom, prijetnim za prste, dvignjene na drug stol z okroglim naslonjalom, zazrt proti robu nizkih gričev, ki so se kdaj pa kdaj zabrisali v megleni daljavi — prišel do ugotovitve, da mu preiskava v vili Katerini ni prinesla nobene koristi, nasprotno, tako zelo mu je zapletla življenje, da si je veliko let kasneje moral pretehtati sleherni gib tega nasilnega in nezrelega posega, kajti res je bilo tako. Navzočnost vile in tiste K. F. sredi molka in tišine, ne da bi se ju bili dotaknili valovi, ki so stresali svet, v katerem sta obstajali, negibnost in zlasti sij legende, tako neresnične, pa vendar tako trdno zasidrane med vsakdanje stvari, ki so sestavljale Vladio, vse to ga je presenečalo in spodbujalo že od prvih mesecev, odkar se je bil naselil v trgu, in kmalu se je zavedel, ne da bi ga bilo to presenetilo, da je bil inženir Bašaliga prav tako vznemirjen. Brez presenečenja zato, ker sta bila on in inženir Bašaliga edina človeka, ki sta *prišla* v Vladio, vsi drugi so *odhajali*, in sta bila dolgo edina, če ne štejemo dveh profesorjev, Mihălceana, lahkoživca, ki je nadomeščal vse, od latinščine do matematike in tudi na poseben način nadomeščal direktorja, si izmišljal kablograme in telefonske ukaze, da bi prikril svojo nesposobnost, ter Crioca, posebneža, ki ga je Copaciu pogosto srečeval na vrtovih brez ograje, kjer je bil zapleten v grče vinske trte, največkrat negiben, kakor da je zrasel iz grče, pokrite z listjem, z močnim in trpkim vonjem po plevelu. Ta dva sta prišla neopazno, Copaciu se je nekaj časa zabaval z mislijo, da sta se nemara prikazala ponoči, podobna slani ali vodnim kapljicam na okenski polici, nato pa sta se izgubila, se raztepla med vsemi drugimi, med hišami in vinsko trto in na vsem lepem dobila lesk skupnih starin in varovalno barvo.

Odkar se je vselil — v isto poslopje, kjer je bil še zdaj, je minila vrsta enakih let, vsa brez dogodkov, vsaj kar zadeva njega; začel je z nekakšno kampanjo preiskovanja vseh morebitnih varnih prostorov, kamor bi se lahko zatekli *sumljivi*, saj o tem, da obstajajo, ni dvomil. Pretaknil je torej vse

vrtove, porasle s plevelom in vinsko trto, vse rebri gričev okoli trga, in pri tem srečeval samo profesorja Croica, pa še tega nepričakovano, in nič drugega. In ko se je vse poletje, polno prahu in mrčesa, mučil po gosto zarašlih vrtovih, je nazadnje ugotovil samo to, da bi človek, ki bi se hotel skriti na območju Vladie, lahko to napravil brez skrbi, tako razrite so bile poti in tako skrite kotline, kjer je našel mrtve pse, ki so že zdavnaj razpadli, tako da niti smrdeli niso več, obležale so le tanke, zbledele kosti ter ostanki kamnov in pločevine, to pa je po naključju zašlo v to praprot in mogočen, grenak habat.

Z inženirjem se je srečeval, ko se je vračal ves utrujen in opraskan ali umazan od kiselkastega soka visokih rastlin, pozdravil ga je ali, bolje rečeno, mu vrnil pozdrav, ki ga je ta največkrat samo nakazal, tako da je na kratko pokimal; srečevala sta se precej pogosto, skoraj ni minil dan, da se ne bi bila videla. Oba sta živela sama, Copaciu na postaji milice, stegnjen na divanu, ki je bil pokrit z rjavo kožo, ki je dišala v svoji intimnosti po sivki in še nečem drugem, kar je bil prinesel v vonju po malone prazni lekarni na vogalu ulice poleg šole, inženir pa v poslopju Vinalkohola, edinem podjetju v Vladii, to pa je bilo bolj muha nekoga iz mesta, saj je bilo vse vino, ki se da napraviti iz trdega in gostega grozdja, podobnega eksotičnemu sadežu, napravljeno v dvoriščih domačinov ali v kletih. Ko so ga stiskali, se je pogosto dvigala para nad hišami, da so jate gosi in divjih rac krožile in divje kričale, se vrtele in letale od enega konca neba do drugega, do venca gričev, padale v dimnike ali na sode, stokale in šopirile perje od tega zadnjega neznanega občutka.

Inženir ga je bil opozoril na *legendo*, ki je obdajala vilo Katerino, in sicer takrat, ko je bil nepopisno utrujen in izčrpan kot gonjači in psi po dolgotrajnem lovu navzgor skozi goščavo, pokriti s peno, s srci kot prsi prestreljene sloke, dušec se, ko se na vsem lepem prebudijo na odprtem polju in je okoli njih popolna tišina. Za začetek ga je inženir opozoril na to, da je nekje v bližini letališče, nemara ne pravo letališče s kontrolnim stolpom, z vetrokazom in s stezo za pristajanje, potegnjeno z apnom, na vsak način pa svet, na katerega se lahko spusti kak leteč stroj. Sam da ne ve, kje naj bi bil ta svet, ve le, da je nekoč, dobesedno tako je rekel, nekoč, to se pravi, nekako od enega do dvajset let, Šerban Pangratty, nekakšen princ, kodrolas lepotec, stranski poganjek družine trgovcev s karamelami, ki so prišli z Lemnosa in bili dve do tri generacije vlaški principi in privilegiranci, prihajal sem v Vladio sleherni jesen in mu ni še nihče videl obraza, popolnoma je izginil za zidovi, polnimi bršljana in vinske trte; kakšno grozo je čutil inženir pred to mešanico! Ti iz Vladie so izvedeli od njega samo to, *kdaž* pride in *kdaž* odide, namreč po ropotu motorja, še najbolj podobnemu klopotcu, ki naj bi preganjal vrane, veliko bolj kot sodobnemu izumu, zelo nerazumljivemu v vsej njegovi razsežnosti — letalu. In Copaciu se je spominjal tega, kakor bi bil gledal film v dvorani, kjer so počasi ugašale luči, komaj opazno, da se slike razločijo do vseh podrobnosti, megla in nevarnost, ki izvirata iz svetlobe, in od tod tisti lahni nemir, ki ga je navdajal

vselej, kadar je gledal na zaslon, umazan od mušic in vlage, razpet na steni v razredu, kjer so odvijali stare filme, ki so prišli sem po čudežu, samo kakšnih šest do sedem, in so se ponavljali, mešali so trake, pa nihče ni ugovarjal, spomnil se je torej, ko ga je obšel enak nemir kot spočetka, da je vprašal inženirja: »Zakaj pripoveduješ to meni?« Vprašal ga je rahlo nasilno, ni mu bilo prav, da bi bil kdo drug spoznal namen njegovih sprehodov po vrtovih, znašel se je natanko v položaju gonjačev in psov, ki so pritekli z rdečimi očmi od jeze na vrh griča, sopeč in pripravljeni planiti na vsako žival, tudi na najbolj zahrbtno; v njem se je nabrala moč, ki ji je gospodovala togota, če ne že sovraštvo, ki pa si še ni našlo žrtve, in se je na določen način tudi sam bal tega. Ni mu bilo prav, da inženir ve vse, nemara ga celo zasleduje, ko se zjutraj potopi v goščavo napol obdelanih vrtov in na vzpetine, kjer so tla še sredi dneva mokra od vlage, ki se nabira pod listjem in kjer je videti, da kuščarji plavajo z dolgimi skoki po deblih padlih akacij, ki trohnijo, od njih pa se širi sladkoben vonj, slajši od vonja po odpadlem listju vinske trte, nastlanega skozi dolga leta, slajši od vonja mrtvih psov ali mačk ali krtic, napol skritih v jamah, ki so jih napravile rogovile vinskega trsa; ali pa ga je zasledoval ob večerih, ko se je vračal v isto puščobno poslopje, kjer je dišalo po mazilu za orožje ali po pásti za čevlje, po izsušenem papirju in še po nekih drugih rečeh, značilnih za hišo, ki je last države.

»In zakaj to praviš meni?« ga je vprašal, inženir pa mu je odvrnil, ne da bi bil trenil — zato, ker za mnoge ljudi v Vladii letališče *obstaja*. Torej mora *obstajati* tudi za naju.

Copaciu ga je osuplo pogledal: »Kako to, za naju?« A nič ga ni vprašal in tudi zdaj ne bi mogel reči, kako da ga takrat ni vprašal, zakaj je menil, da za oba, zakaj neki misli, da obstajajo stvari, ki ga presegajo, namreč Copaciuja, in zaradi njih morata biti skupaj, oba. Takrat ga ni vprašal, kasneje pa je postajalo čedalje težje. Ko je ves mesec iskal letališče, tudi ob nedeljah, je nato šel k inženirju na dom in ga je vprašal, ali verjame v to pravljico o letališču, ali res verjame.

Inženir pa ga je pogledal malce začudeno in se začel opravičevati, ker ga je našel takšnega — na sebi je imel kratke kaki hlače in majico z luknjicami, opravičil se je, češ da bo stopil v drugo sobo in se oblekel, pa se je vrnil že čez nekaj minut, oblečen v svoj običajni progasti suknjič, najbrž ga je dobil na točke, in v srajco z drobnimi modrimi, rdečimi in zelenimi kvadratki, takoj je bilo videti, da je komaj kaj več kot cunja, obrnil se je in mu odsekano rekel: »Grega!«

Copaciu je spoznal, da morata v vilo Katerino, po svoje mu je dal prav, treba je razčistiti, biti morata prva, ki si bosta na jasnem, kje je resnica, kaj je izmišljeno in kaj je res. Takrat je bil vznemirjen, šlo je za njegovo prvo preiskavo, nikoli ni še stopil v tujo hišo, ta hiša v Vladii pa zbuja spoštovanje, to je tudi sam čutil vselej, kadar je šel mimo nje, nemara zaradi zapuščенosti, ki visi nad njo, ali pa zato, ker ni bila navadna vila, imela je celo ime — ime pa je nekaj, kar je nasprotno vsem.

Po poti je inženir ves čas govoril. Govoril je naglo, Copaciu je čutil, da inženir želi biti prepričevalen, da si strahotno želi stopiti *tja*, čutil je, da se onkraj njegovega besedičenja nekaj skriva, pa se takrat ni zmenil za to, tudi sam je hotel *noter*, da bi videl, kakšna je v resnici tista K. F., kakšna utegne biti ženska, o kateri lahko celo naselje govori, ne da bi jo mogli doseči z eno samo besedo, z enim samim nejasnim namigovanjem — ženska, ki menda živi le zato, da bi ugajala moškemu, ki je prihajal spomladi in odhajal v pozni jeseni, ki ga nihče ali skoraj nihče ni videl, pač pa so ga slišali in ves čas njegovega domnevnega bivanja v vili je nad poslopjem plaval dražec vonj in nihče se ni več čudil rojem nočnih metuljev, ki so se zaletavali v šipe ob poznih večerih, ne grmom španskega bezga in dišeči perli, ki so kar pobesnili in se razpotegnili kot ekcem po trti na tleh, tako da je prišlo do nemega rastlinskega boja in so šle bilke po razteptani poti, kjer ni nič raslo, na vsem lepem so se pojavile kje na dvorišču, na tem ali onem vrtu in se v enem samem dnevu razrasle, da so vse zadušile. Nočne ptice in psi pa so se potepali, se zaletavali ob ograje in zidove, se divje zaletavali, dokler ni kdo zjutraj našel netopirja, pepelnato sovo, zmečkano ob strehi, ob zidu, ali kose krvave dlake. Moški pa, zlasti moški, so prežali za ženskami z nekakšnim hotnim in besnim sovraštvom, gledali so jih izza trepalnic in si šli z jezikom po suhih ustnicah.

To je Copaciu slišal, ko se je potepal po brezkončnih vrtovih, ne da bi bil mogel reči *od kod*, *od koga* in *kdaj* je to slišal, a vsak dan je ugotavljal, da ve spet eno stvar več o neznanem princu Šerbanu Pengrattyju in o vili Katerini.

»Po mojih mislih sta vila Katerina in njena gospodarica *problem*.« Inženir je na določen način poudaril to besedo — *problem* — in ji tako pripisal nenavadno težo, ji dal neznan smisel, to pa je Copaciuja vznemirilo. »Problemi seveda so, a ta je pač posebne vrste, ta nama je na poti. In ta položaj ne more trajati v brezkončnost.«

Copaciu ga je vprašal malo začudeno: »Kateri položaj?« Inženir pa je nadaljeval, kakor da ga ni slišal: »Čas je, da enkrat za vselej določiva jasen red, da bova imela zaupanje vanj vi in jaz. A to aristokratsko gnezdo« — dobesedno tako je rekel, »aristokratsko gnezdo nama je napoti, tako da ga ne vi ne jaz ne moreva odstraniti, če prideva od zunaj. Ta vila in njena lastnica se upirata že s svojo navzočnostjo, upirata se in naju ovirata na pravi poti k miru. Podobni sta previsoki, navpični skali, ki se ponuja vsem vetrovom in je nikoli ne more pokriti sneg, ostrina kamna in njegova barva sta nasilni, pa ne le to, celo izpodkopava v globino segajoč, pomirjujoč sneg tudi tam, kjer ga je največ ali kot se mu tudi pravi — večni sneg. Zaradi tega se morava prebiti noter, med zidove tega pošastnega poslopja.« Ustavila sta se nekaj korakov pred vhodom in tu je Copaciu ugotovil, da niti nima uradnega dovoljenja za vstop v hišo, ter je rekel inženirju, da seveda želi stopiti v to hišo, kjer bi spoznal K. F.; težko bi povedal v nekaj besedah, zakaj v resnici hoče noter, pa ni imel niti enega pravnega vzroka,

in če naj za vsako ceno spoštuje red, je njun vstop v to hišo prej dejanje proti zakonu, kot pa v obrambo reda.

Inženir je naglo obstal, se še enkrat obrnil in se z dolgim pogledom začudeno zazrl vanj. Malo kasneje mu je dejal z glasom, ki ne trpi ugovora: »Prav, a to pomeni, da nisi razumel ničesar od tistega, kar sem ti vso pot pripovedoval, in ne le zdaj. A gre za razlog, ki je nad radovednostjo in najinim vznemirjanjem. Mar obstoj letališča, ki ga pristojne oblasti ne nadzorujejo, mar dejstvo, da v tej hiši dolgo vrsto let dobiva zatočišče tip, ki ni v nikakršni zvezi z našim svetom, nemara ima celo vzrok za sovraštvo, mar njegova nenadna izginitev, kar doslej za zdaj zadošča, do nasprotnega dokaza — mar vse to ne bi moglo dajati dovolj resnih možnosti, da stopiva v to hišo, ki naju zdaj moti, kadarkoli pa naju utegne vznemiriti?«

Ne da bi bil inženir Bašaliga čakal na odgovor, je stopil na neoskrbovano dvorišče, kjer se je divja vrtnica razrasla po ozkem prehodu in sta se bršljan in vinska trta bohotila brez koristi in je bilo očitno, da že dolgo ni nihče stopil sem.

Copaciu je šele veliko kasneje spoznal, da je preiskava v vili Katerini v resnici pomenila prvo točko, nemara celo najbolj pomembno prvo točko za inženirja, dobljeno z nemim kljubovanjem, ki ga nikoli ni pokazal in je bilo nemara prav zato tako hladno in nestrpno, kljubovanje, glede katerega je imel inženir zaslugo, da ga je prikril takrat, ko Copaciu ni počel drugega, razen da se je veselil, ker ima ob sebi svetovljana, ki so mu, kot je bilo videti, vse stvari dosegljive in normalne. Šele ko ga je zanimanje za vilo Katerino minilo, korak za korakom, kot na primer pozabiš potovanje, in ga je začel zanimati obstoj podjetja Vinalkohol, od katerega je bila odvisna cela Vladia in je bilo v inženirjevi dlani, položeno v njeno koritce kot golobje jajce, inženir pa si je prizadeval, da bi mu obrnil pozornost nanj, na jajce v dlani moškega, ki mu ničesar ni mar, tudi ne jajca, zdrobljenega med prsti, če bi se mu to zahotelo, tedaj šele se je Copaciu zavedel pomena točke, ki jo je dobil inženir v tistem popoldnevu pozne jeseni. Bilo mu je, kakor da bi ga kdo potisnil čez prag v hišo, a to ni bil inženir, temveč doslej neznana želja, ki pa je ni odgnal, čeprav jo je čutil podobno, kot če bi bil v avtobusu, prepolnem moških in žensk, tesno stisnjenih v gneči, da se jim lepi obleka in koža h koži, vonji se zlivajo, ljudje čutijo težo v prsih ali, natančneje, vonj ljudske parne kopeli.

Ker je kasneje čutil ugodje ob misli, da bo prestrašil žensko, ki je molčala pred njim, in se veselil, saj je eden izmed maloštevilnih moških, ki lahko vidi, kakšna je ženska v resnici in kako je njena lepota ovenela, kot se sesuje jez, nemara še hitreje in bolj boleče, in si lahko brez strahu, da ga bo kdo zasačil, tudi ona ne, zamisli, kakšne so in kakšne so utegnile biti njene dojke, polne bolj ostrega soka, kot je v vrtnih sadežih, med katerimi je hodil, še zmenil se ni za inženirja, ki je vzel zanj pisma Šerbana Pangratyja. Še več, celo opravičil ga je, češ da so pisma zaplenjena zaradi boljšega poteka preiskave. K. F. pa je vse to sprejemala mirno, ni ne zanikala otročjih obtožb, ne jih odobraval, ko jih je navajal brezbrizno,

in ga je šele kasneje postalo sram zaradi njih, ko sta že odšla iz vile in sta jo pustila razmetano, s prižganimi lučmi in široko odprtimi okni. K. F. je stopila na prag med zasteklenimi vrati, roke so ji visele ob še lepem telesu, bila je lepota ženske, ki gre proti starosti in si je znala ohraniti videz mladih let, topeč se počasi in nekako od znotraj, brez krčev, ki takšnim ženskam največkrat vržejo telo v nenadzorovano eksplozijo grozljivih oblik. Obstala je na pragu in ga je gledala, ko je previdno stopal med grmi vrtnic, da se ne bi zapletel v trnje. Takrat je začutil za sabo hlad, da je nehote stisnil ramena, negibno obstal sredi še zelenega, divjega grmovja, in obšel ga je jasen občutek, da je stopal mimo velike nevarnosti, mimo nečesa neznanega, in je stal, obrnjen v smer, iz katere je prihajala nevarnost. Ko pa se je nato obrnil, da bi pogledal žensko, ki je še zmeraj stala v okviru visokih vrat, je videl, kako je bleda, z rokami ob telesu, in kako ji od ramen, od tam, kjer se vrat spaja z rameni, *v dolgih, počasnih valovih izvira nečloveška samotnost, brez trpljenja in žalosti*, da je pomislil, kako ta ženska ničesar več ne pričakuje, ni več sposobna pričakovati še kaj.

Inženir Bašaliga ga je še dolgo pozdravljal, ko ga je srečeval bodisi na vzpetini ulic v Vladii ali v restavraciji Progres, kjer je navadno sam pil eno ali dve steklenici penečega se vina, in je tako prisilil tudi druge, da so počeli isto, da nazadnje ni ostalo nič na leseni polici, prepleskani z lakom, da je bila podobna stari omari za obleke, gosposke, a ne preveč. Pozdravljal ga je, dokler se ni on, Copaciu, začel pobliže zanimati za Vinalkohol, kot je bilo naravno, ne da bi bil prestopil meje običajne radovednosti. Od tistih dni, ko je začel napol v šali spraševati to ali ono: »Kako kaj gre?« Ali: »Ej, gre, gre, pri vas, v tovarni vina? Nihče ne jemlje, nihče ne daje, pa tudi vina tam človek ne vidi.« Res so bile mnoge besede izgovorjene v prijetnem pogovoru *kar tako*, od tistih dni ga inženir ni več pozdravljal kot prej, tako da je na kratko prikimal in se raztreseno ozrl po jablanah, nekam čez levo ramo in tako zbujal vtis, da ne želi ničesar dodati k pozdravu, pač pa se je na vsem lepem spomnil na pisma, ki jih je vzel v vili Katerini in so kot po naključju ostala pri njem.

Tako je Copaciu zvedel za podrobnosti ljubezenske zgodbe, ki je trajala čez dvajset let in se nato naglo končala z *izginitvijo* Šerbanu Pangratyja, ko pa je zdaj pomislil na to *izginitje*, je z njo razumel, da je bil popolnoma izbrisan iz spomina K. F., izključitev princa, letalca iz časa, preživelega tu v Vladii, saj si drugače ni mogel razlagati nečloveške osamelosti, ki jo obdaja, ali bolje rečeno, varuje še od tistega časa, ko je prišel v vilo, ko ga je bil malone potisnil vanjo inženir Bašaliga. Ta je prihajal k njemu in mu počasi pripovedoval, celo z užitkom, podrobnosti iz ljubezenskih pisem, ki jih je K. F. pošiljala in sprejemala. In to je počenjal z največjo natančnostjo, očitno ni hotel, da bi mu ušla tudi najmanjša podrobnost, ustavljal se je celo pri napakah v francoščini, ki jih je našel v njenih pismih in je glede tega menil, da K. F. v nobenem primeru ni izhajala iz resnično dobre družine, saj takšne napake niso dovoljene, in je začel na dolgo in široko

pripovedovati o rabi francoskega jezika v nekdanjih odličnih krogih. Zdaj, po tolikem času, se je Copaciu spomnil, kako se inženir ni izogibal zlasti čustvenih odlomkov, ki so bili po tolikem času že zastareli, celo smešni, v stilu romantičnih časov in takratne ljubezni, kar je bilo v njegovi domišljiji nekaj meglene, s poletnimi vrtovi, z gospodom, ki naj bi bil imel brke, cilindar in frak, in z mlado svetlolasko s podolgovatimi, modrimi očmi, v rožnati obleki in z belo vrtnico v nadržih, kakor da je vzeta z ilustracije na platnicah zvezka za valček, v zbledelih barvah in s trdimi platnicami. Ročna vezava.

Inženirju je dal razumeti, da je treba vsa ta pisma oddati na miličniški postaji, jih vložiti v arhiv in vpisati, inženir pa je vselej nalašč pozabil nanja, ko ga je Copaciu spraševal, ali jih je že prinesel, zato pa mu je pripovedoval — v zameno — o dogodku, o katerem je trdil, da je vzet iz nekaterih kočljivih podrobnosti, in je pripovedoval z veliko nadarjenostjo in domišljijo tako, da se mu Copaciu ni mogel upreti, čeprav je slutil iz njegovih zgodb poseben užitek, da lahko umaže in vrta po srcih ljudi, da se je Copaciu kar prestrašil. In ni razumel, od kod mu tak užitek, saj so po njegovi presoji takšni tisti ljudje, ki so spoznali moč, sprva tako, da se je niso zavedali, nato pa jih je čedalje bolj mikalo, da bi spoznali, kako daleč segajo njihove meje, in nazadnje z užitkom, s kar največjim užitkom, s pravo slastjo.

Samo enkrat je skušal do kraja prenikniti v smisel stavkov in namigov, ki mu jih je bil inženir povedal takrat, ko ga je čutil čisto blizu, kot dihurja, ali bolje rečeno, kot sipo brez kosti in hrustanca, da bi lahko šel s prsti skozenjo, pa se ti zoprno zmuzne iz njih, za seboj pa pusti oblak gostega, mehurčastega črnila. Vladia se je začela vznemirjati, bližal se je čas transporta, šlo je za vsakoletni prevoz vina v mesto, to pa se nikoli ne zgodi na kak določen dan, nenadoma kak človek spregovori o prevozu in že so vsi ljudje mrzlično razgibani, brez vzroka stopajo na ulice, ponoči so okna odprta in ljudje se dolgo obotavljajo za njimi. Ta ali oni namigne, da je bilo prejšnjo noč slišati tovornjake, bilo je pozno, nemara zelo pozno, slišati jih je bilo na drugem koncu mesta, lahko da se moti, a lahko bi bilo res, pa so mu takoj ugovarjali tisti, ki živijo prav tam, na onem koncu mesta. To se je dogajalo redno v pozni pomladi, kaj lahko pa se je zgodilo tudi sredi poletja, nihče ni poznal vzrokov, zakaj vino tako dolgo čaka v mestnih kletih, v podzemskih kletih, ki imajo čudne izhode, na vrt ali v sredino ulice, in tovornjaki vselej odhajajo od drugega izhoda. Copaciu ni pripisoval posebnega pomena temu prevozu, menil je, da vznemirjenost prebivalcev Vladie izvira iz tega, da je to eden najpomembnejših dogodkov poleg trgatve in imajo ljudje v svojem enoličnem, mirnem življenju pravico do podobnih majhnih, v bistvu nedolžnih vznemirjanj, ki pa so po njegovih mislih nemara koristna, saj je šlo za mirno trošenje energije in živcev; kakor pa so minevala leta, se je zavedal, da *nikoli*, res nikoli ni videl, kakšen je ta prevoz. In se ga je neopazno polastil čuden nemir tistih, ki so čakali na transport in so celo slutili njegov skorajšnji odhod, ko ni bilo še

nič jasno, ga napovedovali in izrekli nenavadne domneve, medtem ko so dnevi minevali drug za drugim in so se že bližali sredini poletja, ne da bi se bili česarkoli tako veselili. Bil je čas, ko je Copaciu po skrbnih in dolgotrajnih raziskavah prišel tako daleč, da si je zase zapisal *nezaupanje* v inženirja Bašaliga, v njegovo dejavnost v podjetju in v dejavnost Vinalkohola, nezaupanje, o katerem ni mogel spregovoriti z nikomer, saj je bilo bolj njegovo čustveno stanje kakor prepričanje, in to je dobro vedel, čeprav je bil prepričan, da je počasi, korak za korakom, *prišel* do sem. Nekajkrat je poskusil spregovoriti z inženirjem o tem svojem stanju, Bašaliga pa se mu je vselej zmuznil iz prstov in začel govoriti o pismih K. F. tako, da je bilo to poročanje očitno izsiljevanje, o čemer je bil trdno prepričan.

Na večer pred tisto nočjo, ko je Copaciu zadnjič poskusil razumeti pomen in namen inženirjevih nenavadnih izmikanj, je tolikokrat slišal, da bo kmalu prišlo do transporta, zelo kmalu, in na vsem lepem se mu je zazdelo, *da ve brez sence dvoma: transport bo odšel še to noč*. Ves popoldan se je nemirno sprehajal po uličicah, speljanih okoli trga, ki so blazile težak vonj akacijevih sokov; prebivalci Vladie so s pravo strastjo gojili ta drevesca, ki hitro rastejo in cvetijo dvakrat v letu, vsako leto so sadili nove in nove sadike, nemara v zameno za vsiljivo vinsko trto, ki je preraščala pročelja hiš, stebre tja do podstrešnih okenc in se vzpenjala celo po akacijah. Sprehodil se je tudi ob jasnih znamenjih napovedujočega se poletja, ki se bo brez dvoma razpočilo kot oreh s pripeko, o tem se je prepričal, ko je gledal obraze ljudi, ki so stali ob oknih ali na večnem pragu, obraze tistih, ki so ga pozdravljali, sloneč na vratih, prepričal se je, ko jih je gledal, kako izžarevajo pritajeno in nezadržno živahnost, ker se bliža čas transporta, kot se bliža tudi poletje. Prevel ga je nemir, ki bi ga lahko primerjal samo še z veseljem, pomešanim s strahom pred dolgim potovanjem, o katerem ne veš, kako se bo končalo. To pa samo zato, ker te razvema in osrečuje z obsegom in nemara s svojo nenavadnostjo, podobno kot popoln sončni mrk, do katerega pride za vsakih šest generacij. Proti večeru se je zaprl v pisarno, pustil okna na stežaj odprta in položil noge kot zdaj na leseno mizo, tu pa tam pomazano s črnilom in mazilom za orožje, in se naslonil nazaj na starem stolu z okroglim naslonjalom.

Tako je dalj časa miroval, gledal, kako se nebo nad Vladio temni in se svetloba umika za griče, po katerih ni še nikoli hodil, poslušal je hišne šume in pomirjajočo monotonost mesteca z dušo naselja, v katerem živijo psi in kjer tudi poleti plava dim nad hišami, se dviga v krpah, raztresenih nad strehami poletnih kuhinj. Takó je sedel negibno, čutil, kako mu kosti sedajo v sklepe in ga zamolklo bolijo; zavedal se je starosti, ki prihaja, ko pride mrak, prisluškoval neurejenemu letu netopirjev, ki jih vabi rumena luč za njegovim hrbtnom, a nekje na dolгих vrtovih cvrčijo kobilice, drugače kot cvrčki v hišah, kot glasni cvrčki v starem lesu poslopja, v tišini, ki je kraljevala nad Vladio. Takrat mu je bilo prijetno misliti, da je edini, ki je *razumel*, pa ni vedel, zakaj verjame, da je *razumel*, saj je šlo bolj za ne-

razumsko slutnjo, za smisel te noči. A skoraj do jutra je bilo slišati odsekano škripanje oken, ki so jih zapirali primitivno s kljuko.

In ko je on, poročnik Copaciu, začel verjeti, da bi bil to pravi čas za odhod transporta, se je nekje na koncu Vladie oglasil hrup motorja, sprva zamolklo kot pok zmaja v vetru, nato razločno in jasno, podobno ritmičnemu plahutanju divjega petelina. Tedaj se je dvignil, prevrnil stol, vendar ropot padlega lesa ni mogel preglušiti ostrega zvena, ki se je razlegal nad mestecem. Odpravil se je iz hiše in se obrnil proti izviru zvena. Stopal je in se spotikal ob kolosek, ki je ostal od marčevega deževja, nato je odnehal in sklenil paziti na cesto, po kateri je stopal, in se čedalje bolj oddaljeval od trgovin v glavnih ulicah, od kraja, kjer je najprej slišal ropot, a zdaj ga je bilo komaj še slišati, in nekje z druge strani. Spet je nekaj časa stopal in vse pogosteje zavijal sem in tja, dokler ni ugotovil, da je zašel v slepo ulico blizu stare plemiške pivnice, tam pa ni bilo skorajda nič slišati. Začudil se je in se obrnil nazaj proti središču in kdaj pa kdaj utrgal bel grozd z nizke veje akacije in ga globoko poduhal, nato pa počasi žvečil sladke cvetove in obstal v bližini šole, zavedel se je, da spet razločno *sliši* hrup motorja, nemara istega, le da z drugačnim zvenom, a bil je ropot nekega motorja, nekje tam, kjer je že hodil, le da tokrat malo bolj na desno. Vrnil se je in šel po drugih ulicah, daleč je blodil in poslušal utripanje motorja, utripal je kot srce v človeku, ki se mu približuje in se oddaljuje od njega, prevzet od želje.

Vso noč je pohajkoval po ulicah, prišel je tudi do najbolj samotnih in najbolj oddaljenih mest Vladie in vselej za hip nato ugotovil, da hrup prihaja od čisto druge strani, včasih podoben kašlju starčka, nato sopenju utrujenega konja, ki se je do trebuha potopil v reko, dviga nozdrvi proti nebu in drhti od strahu in ugodja. Ko pa ni več slišal sopenja motorja, se je vrnil v središče naselja, po ulici, polni trgovin s spuščnimi roletami, bila je polna kamenja in jam, osvetljena od meseca, prikazal se mu je neresničen kot v sanjah in tako se je znova obrnil na drugi konec, poln temnega obupa. Ob svitu, ko so mu bile noge premočene od rose na grmovju, skozi katerega je hodil, pa je odnehal, saj je spoznal, da mu ne bo dano videti, kot ni bilo dano nikomur drugemu, kakšen je v resnici ta prevoz. In je v pisarni legel spat, pustil prižgano luč, ležal je na leseni mizi in gledal rdečkaste večje, ki so obletavale žarnico in puščale na njej rdeč prah.

Ko se je ovedel, je v okviru vrat zagledal inženirja Bašaliga. Slonel je na vratih in ga smehljaše se gledal, nekako spočit in jasnih oči, na tleh okoli mize pa je ležalo kakih deset metuljev, napol osmojenih in temno rdečih, malone črnih. Napol se je dvignil in vprašal: »Je odšel?«

Inženir mu sprva ni odgovoril, videti je bilo, da premišljuje, kako naj mu odgovori, nato pa je rekel: »Transport? Odšel je, seveda je odšel. Bil je pravi čas.«

Tedaj je Copaciu skočil z mize in prijel inženirja za ovratnik progastega suknjiča, zdaj ve, da je le malo manjkalo, pa bi ga bil zadavil, če bi bil počasi vlekel za zavihek, ker se inženir ni branil, še zmeraj je slonel na

vratih, samo oči so se mu vznemirile, prekrila jih je nekakšna megla, in mu je rekel počasi na uho: »Malopridnež si brez primere, inženir, transport ne obstaja, nikoli ga ni bilo. Transport si si ti izmislil, to ni nič drugega kot svinjarija, malopridnost brez primere, ne vem še, zakaj, a gotovo je tako.« In ga je izpustil, predvsem zato, da bi ga slišal, ko se je odtrgal od njega in se mu zagledal globoko v razširjene zenice, kjer pa ni opazil ničesar, in to ga je zmeraj vznemirjalo.

Inženir si je popravil suknjič, si nategnil ovratnik, se dolgo drgnil po bradi in se spet začel smehljati, najbrž se je želel kar se da oddaljiti od Copaciuja, in mu je mirno rekel: »To je moja stvar, samo moja, ali ta transport gre ali ne, ali obstaja ali ne. Lahko dvomiš, kolikor hočeš, poročnik, transport je ljudem v Vladii potreben, še zmeraj bo in bo še odhajal vsako leto od tod. Da ga nihče ni videl? Pač, obstaja in *odhaja*, ljudje so zadovoljni, to je del njihovega življenja, proti temu ne moreš nič. Vse je odvisno od njega, življenje in smrt, dan in noč, dejstvo, da se ljudje zavedajo svojega življenja.«

Tedaj ga je Copaciu vprašal: »Ali je poleg tebe še kdo videl voznike, ki vozijo tovornjake, je še kdo videl naložena vozila, še kdo ve, od kod in kam gredo tovornjaki?«

Inženir mu je mirno odvrnil: »Nihče. Nihče drug. Pa to sploh ni pomembno. Edina pomembna stvar je ta, da transport je, da ima dovolj vzrokov za svoj obstoj, da je njegov obstoj nujen. Vladia vsako leto pospravlja pridelke, se muči in se vsako leto podvrže temu in vsako leto ta transport mora oditi. Jasno, poročnik?«

Tedaj je Copaciu doumel, da je vse zelo jasno, med njim in inženirjem se je odprl konkavni prostor in se s tem trenutkom začel polniti počasi, a zanesljivo, s hladnim sovraštvom, z neusmiljenim sovraštvom, ki jima bo dan za dnem uničevalo telo in duha.

»Zakaj ti je bila torej potrebna K. F.? Imel si vse, zakaj so ti bila potrebna še tista pisma?« ga je nenadoma vprašal, na videz brez zveze s prejšnjim, da ga je inženir začudeno pogledal: »Izmuznil se mi je med prsti, kot zmeraj. Bila je zelo pomembna stvar, tudi prav tako mogočna, pa je nisem mogel obvladati, razumeti. Mislil sem, da gre le za moškega in žensko in nisem razumel, od kod tolikšna moč.«

»In zdaj veš.«

»Ne. A ko berem pisma, se dobro počutim. Ni prerokov med nami. Zmeraj životarijo nekje drugje. Berem pisma, pa se počutim veliko bolje.«

Copaciu je odšel iz hiše, ne da bi mu bil pogledal v oči, ničesar ni mogel več ugotoviti onkraj črnega madeža, onkraj brezna njegove punčice, prvič se je čutil premagan, to je čutil po teži na ramenih in po nepričakovani bolečini v prsih. Nato pa je spet postalo vse normalno.

(Iz zbirke O škrlatu)